



Микола МУШИНКА

МЕГАЛОМАНІЯ, НАЇВНІСТЬ ЧИ ПРОВОКАЦІЯ?

Святослав Семенюк: *Український путівник по Словаччині (історично-краєзнавчі нариси)*. — Львів : Априорі, 2007. — 348 с. — Тираж 1000 прим.

Назва книжки «*Український путівник по Словаччині*» зовсім не відповідає її змісту. Беручи її в руки, читач переконаний, що це — україномовний путівник визначними місцями Словацької республіки. В ній в алфавітному порядку подано відомості про 325 населених пунктів цієї країни. Із рекламної довідки на звороті першого листа читач, однак, довідується, що «*книжка висвітлює цікаву історію українського етносу, розповідає про видатних **руських**: вчених, політиків, діячів культури та мистецтва, розкриває історичну місію українства, виявляючи складну діалектику його розвитку*» (с. 2). Отже, автор задумав книжку як путівник по **українських** місцях Словаччини. Такий задум можна лише привітати. Нарешті в Україні появляється окрема книжка, яка інформує українського читача про одноплемінників, що живуть у сусідній Словаччині. Тож на території східної Словаччини і справді є понад 300 населених пунктів, в яких, згідно із офіційними статистичними даними в XIX—XX століттях, переважна більшість населення зголошувалося до руської, тобто української національності. Багато з цих сіл протягом двох останніх століть пословачилося, деякі зовсім зникли. Та все ж таки, згідно з дослідженнями мовознавців, ще наприкінці минулого століття у понад 200 селах північно-східної Словаччини розмовною мовою був лемківський та бойківський діалекти української мови. Таким вони є й досі.

Дивує факт, що автор залучив до свого путівника лише 68 таких сіл; 257 населених пунктів Словаччини, залучених до путівника, ніколи не були заселені українцями (русинами) у більшій кількості. Та не лише словацький, але й український читач здивується, що автор до руських діячів відносить не лише майже всіх володарів Чехії, Великої Моравії та Угорського королівства, а саме: св. Вацлав, Моймір, Прибіна, Кедал, Преслав, св. Стефан, Матей Корвін, а й таких діячів словацької культури XIX ст. як Радлинський, Коллар, Шафарик, Бернолак, Гвездослав та сотні інших. Давньоруськими він вважає шляхетські роди Турзів, Бжозовських, Ракоців, Позманіївців, Запольських, Кристафоровичів. Посилаючись на угорського історика Е. Мольнара, він кілька разів повторює, що із 190 угорських шляхетських родин 160 було руського походження і тільки 30 угорського (с. 83). В книжці Е. Мольнара «*Основание Венгерского государства*» (Будапешт, 1951), на яку він посилається, такого твердження нема. Воно вигадане автором.

Ба більше. Без будь-яких застережень С. Семенюк авторитетно твердить: «*До руського етносу належа-*

ли без винятку (!) найвидатніші художники Польщі (Семиградський, Вичулковський, Хелмонський, Акцентович та Матейко, батько якого, до речі, також ніби був русином із Чехословаччини; с. 70). Русинами, на його думку, були: у Польщі — св. Станіслав, Копернік, Костюшко, Міцкевич, Кохановський, Рей, Оріховський, Словацький, Сенкевич, Прус; у Чехії — Жижка, Валнштейн, Палацький; в Угорщині — Барабаш, Ревас, Петефі Мункач; в Румунії — Гаврило Урик, Негулич, Богдан, Гуняді, Емінеску; в Росії — Олександр Невський, Дмитро Боброк, Достоевський, Крамської, Любачевський, Остроградський та «безліч інших» (с. 98). Ніхто з цих людей не вважав себе русином і досі ніхто не приписував їм руської національності! Тож на якій підставі С. Семенюк змінив їхню національність?

Основним критерієм для такого грандіозного розширення території поселення українців на захід була для С. Семенюка уявна згадка візантійського імператора Костянтина Багрянородного з X ст. про плем'я білих хорватів, яке ніби заселяло територію «від Дністра до Дунаю». На іншому місці С. Семенюк приписує К. Багрянородному заяву, що білі хорвати займали територію «від Дністра до Баварії». В дійсності такої заяви К. Багрянородного ніколи не було. Якби це була правда, то «Біла Хорватія» була би найбільшою країною в Європі, у багато разів більшою ніж Велика Моравія. А така країна і таке плем'я не могли би в історії залишитися майже без сліду. Згідно з «Довідником з історії України», виданим Інститутом історичних досліджень ЛНУ (Київ, 2001) «Білі хорвати — слов'янське плем'я, що жило в 7–10 ст. у районі Карпатських гір та верхів'ях Дністра» (с. 67). Отже, було це невеличке гірське плем'я, що мешкало на території західної України. Згідно з тим же К. Багрянородним значна частина білих хорватів вже в VII ст. переселилася на Балканський півострів. Другим «аргументом» С. Семенюка про заселення русинами території «від Дністра до Дунаю» та «від Дніпра до Баварських гір» є згадка в «Повісті минулих літ» про те, що «словенський язик і руський — одно єсть», тобто русини є також слов'янами (словенами). З цього словосполучення С. Семенюк зробив несподіване узагальнення: словени (слов'яни) — предки нинішніх українців, а оскільки на території між Дністром і Дунаєм в середньовіччі терміни «словени», «словенський» домінували, всю цю територію треба вважати «руською», тобто «українською». Він так і робить.

На його думку 80% сучасних жителів Словаччини має українське походження. Отже, згідно з гіпотезою С. Семенюка, із п'ятьох мільйонів словаків, чотири мільйони є етнічними русинами. Без будь-якого пояснення чи оговору він авторитетно заявляє: «Словаки — штучна назва, оскільки племен із такою самоназвою у природі не існувало, а на території Словаччини увесь час проживали лише етноси: русини-словени (в Середній і Східній Словаччині, а також над Дунаєм) та морав'яни (на крайньому заході, за Вагом). Експансія морав'ян на схід, власне, й зумовила їх взаємне змішування з русинами, в результаті якого утворилася нова народність — словаки» (с. 4). Отже, сучасні словаки, згідно із С. Семенюком, це — «мішанці» русинів з чехами. Цю свою «теорію» він повторює в книзі багато разів.

Щоб дати цій своїй «теорії» наукове обґрунтування, він у списку літератури наводить 86 книжкових праць, з яких 12 видано в Братиславі, по десять — в Празі та Львові, по дев'ять у Москві та Варшаві, по чотири — в Києві, Ужгороді та Мартині, і лише три — у Пряшеві: Ванат І.: «Волинська акція»; Мушинка В. (?) «Resou» та збірник «Slovensko — ukrajinske vzťahy v oblasti ndrodnostnych mensin».

Створюючи путівник українськими місцями Словаччини, автор чомусь зігнував не лише десятки монографій про українські села Словаччини, підручники про історію русинів-українців Словаччини, а й 23 томи «Наукового збірника Музею української культури в Свиднику», в кожному з яких є солідні розвідки про історію русинів-українців Словаччини та вперше опублікованому в оригіналі та українському перекладі п'яти томиком М. Лучкая «Історія карпатських русинів». Автор принагідно посилається лише на перший том цієї праці, перевиданий в Ужгороді 1999 року. Чомусь він зовсім не використав «Краєзнавчий словник русинів-українців Пряшівщини» (Пряшів, 1999), в якому є історичні довідки про кожне українське село та про кілька сотень українських діячів Пряшівщини від найдавніших часів до сьогодення. Дивує, що він, пишучи книгу про 325 міст і сіл Словаччини, навіть не заглянув у трьохтомний «Slovník obcína Slovensku» (Bratislava 1977—1978), в якому є довідки буквально про кожне село і місто Словаччини, написані на основі історичних документів.

Тож якими джерелами користувався автор, пишучи монографію про українські міста і села Словаччини?

В основному, їх два: п'ятитомний «*Slovensky biograficky slovník*» (Martin, 1986—1992) та шеститомна «*Encyklopédia Slovenska*» (Bratislava 1977—1982). Вся інша література в його «Путівнику» є другорядною, хоча майже після кожної статті є посилання й на інші праці. Виходячи зі свого власного принципу, що історичні «словени» (слов'яни) є те саме, що сучасні «українці», він «українськими» («руськими») вважає не лише сотні сіл, в яких немає найменших історичних свідчень про те, що там колись жили українці (русини), але й такі словацькі міста як (наводжу в мовній інтерпретації автора): Банська Бистриця, Банська Шавниця, Бардіїв, Бернолаково, Братислава, Великий Кртиш, Великий Шариш, Верхній Кубін, Гельниця, Дольний Кубін, Зволєн, Комарно, Кремниця, Кромпахи, Левоча, Лепольдів, Липтовський Городок, Липтовський Ян, Лученець, Малацки, Мартин, Маргецани, Міява, Модрий Камінь, Молдава-над-Модрою, Налепкове, Нітра, Нові Замки, Оравський Град, Піщани, Пезінок, Поважська Бистриця, Попрад, Превідза, Пряшів, Пухів, Римавська Субота, Рожмберк, Рожнява, Сабінів, Серед, Сліач, Словенська Лутча, Смоленице, Солівар, Списька Бела, Списька Нова Весь, Списька Субота, Спаський Град, Спиські Волохи, Татранська Ломниця, Тековський Град, Топольчани, Тренчін, Трнава, Турчанські Теплице, Філаково, Червоний Камінь, Червоний Клаштор, Швермово, Штирбське Плесо, Штурово, Ясенове та багато інших.

Кожному з цих міст та майже трьом сотням словацьких сіл автор присвятив окремі статті, інколи і 10—15-сторінкові, з обов'язковим означенням «українське місто», «давньоруське місто», «давньоукраїнське місто», «давнє українське містечко», «стародавнє українське село», «стародавнє лемківське село», «давнє руське городище», «стародавнє волоське село» тощо. Він переконаний, що в кожному з цих населених пунктів якщо не засновниками, то, в крайньому разі, корінними жителями були русини-українці, тобто люди, які розмовляли давньоруською чи давньоукраїнською мовами і були православної релігії. В кожному з цих наведених міст ніби існувала руська православна церква, яку мадяри та німці перетворили у католицький костел або зруйнували і на її місці побудували католицьку святиню. Оскільки і ці костели, за твердим переконанням С. Семенюка, будували «руські майстри», вони, на його думку, «поза будь-яким сумнівом», належать до руської (тобто української)

культури. А до «руських майстрів» він залучає всіх, хто має слов'янські імена, незалежно від їхньої релігії, тобто і римо-католиків, євангелістів, кальвіністів. Генетичними українцями автор вважає не лише простолюду усіх сучасних міст і сіл Словаччини, але і шляхту та майже всю інтелігенцію: письменників, музикантів, архітекторів, науковців і духовенство усіх конфесій. Десяткам прізвищ таких людей він приписує українську національність за принципом: все, що є, означено етнонімом «словенин» чи прикметником «словенський» — є українським, замовчуючи, що навіть сучасна літературна мова прикметника «словацький» не знає, а офіційною назвою сучасної Словаччини є «Словенська республіка» («*Slovenska republika*»).

Про жителів столиці Словаччини Братислави С. Семенюк, наприклад, авторитетно заявляє: «До середини 19 ст. цієї назви (назви «словаки». — М. М.) як такої не було, а був етнічний конгломерат із русинів, чехів, німців, і, частково, мадяр... Вони (словаки. — М. М.) ніколи не мали своєї власної історії, держави, літературної мови, жоден шляхтич тоді ще не вважав себе словаком, а тільки русином, мадяром чи німцем... В угорському сеймі до 1783 р. їх інтереси постійно представляли лише депутати-русини... Як у Росії на основі перемішування угро-фінів, монголів, татар та чотирьох руських племен, урешті-решт утворився російський народ, так само й тут, у колишньому руському Словенську поступово сформувалася нова етнічна спільнота під назвою «словаки». Різниця була у тому, що руський складник на початку еволюції російської нації становив лише 10%, тоді як тут, у Словаччині, він домінував (60—70%), тож не дивно, що навіть ті словацькі будителі, які вважали себе чехами (Коллар, Шафарик), визнавали, що за основу словацької літературної мови краще було би взяти не чеську, а руську мову, хоча і з латинською абеткою... Ця нація (словаки. — М. М.) мала усі підстави стати руськомовною, тобто складовою частиною руського етносу... Однак фатальна помилка Бернолака і Радлінського, які взяли за основу не живу, а вже стару, архаїчну давньоруську мову (?), перешкодила цьому цілком законному процесу, і виграла ті, які зробили ставку на мову населення Середньої Словаччини (русько-чесько-німецько-мадярська мішанка)» (с. 47—48).

Та не зважаючи на цю «фатальну помилку» «українських» вчених Бернолака і Радлінського, С. Семенюка

нюк авторитетно твердить: «Все, що відбувалося в Словаччині в давні часи, зокрема в Братиславі, є також і руською історією» (с. 49). А щоб його заява не залишилася голосливою, він «документує» її конкретними іменами: «У Братиславі вчився, жив і творив видатний український композитор 18 ст. Пантелеймон Рошковський... Майже усе своє життя провів у Братиславі український філолог Іван Карабінський... Упродовж 18 ст. в Братиславі вчилися такі видатні українці, як А. Ставицький, А. Пекельський та І. Фальковський. У 19 ст. наукові традиції українства в Братиславській академії продовжував професор держави і права Діонісій Боржицький» (с. 49—50). Українськими художниками він вважає словацьких живописців Петра Богуня, Юліана Немчіка, письменників Павла Горова, Мирослава Гиська та багатьох інших. Автора зовсім не бентежить, що всі вони були словацькими патріотами і ніхто з них ніколи не вважав себе ні русином, ні українцем, не визнавав навіть «руську віру». Про письменника XVII ст. Яна Сімонідеся (перехрещеного Семенюком на «Івана Сімоніуса — сина Симона з Лемківщини») автор пише, що він «в часі перших почав писати лемківським діалектом української мови». Про його книгу «Висвітлення християнського ученія» твердить, що вона «лемківським діалектом побачила світ у 1704 р.» (с. 9). В дійсності цей євангелічний єпископ був словаком із м. Спиське Влахи, лемківською говіркою ніколи не писав, а свою книжку «*Vysvetleni kfest'anskeho isepni*» видав чеською мовою.

«Відомим українським діячем» автор вважає словацького підприємця та архітектора (автора проекту будинку Матиці Словацької в Мартині) Яна Бобулу (за означенням Семенюка «Іван Бобул», який в Будапешті видавав «*Slovenske noviny*», «*Pestbudinske vedomosti*», «*Sokol*», «*Obzor* та інші часописи ніби «для української громади в Угорщині і був прихильником ідеї створення української автономії в рамках Австро-Угорської імперії» (с. 95).

Фактично Я. Бобула був «твердим словаком», чільним представником «Нової словацької школи» та «Словацької партії вирівнювання». А створення української автономії йому і в голову не приходило. «Стовідсотковим русином» С. Семенюк вважає навіть народного героя словацького народу опришка Юрія Яношіка (с. 304). В кінці нарису про Братиславу С. Семенюк доходить висновку: «Від

часів князя Преслава та Леля й до наших днів у Братиславі усе пов'язане з русинами. Переповісти це — переповісти саму історію Словаччини» (с. 55). Іншими словами, історія Словаччини є в дійсності історією України.

Він твердо вірить, що в майбутньому українська мова стане загальноживаною мовою спілкування не лише в Братиславі та в усій Словаччині, але й в усіх слов'янських країнах: Уже зрозуміло, що російська мова, в силу своєї своєрідної фонетики та насиченості угро-фінськими і тюркськими елементами, не стала й ніколи не стане спільною мовою усіх слов'ян, хоча мала для цього чи не найкращі можливості. Такою мовою, за умов її подальшого успішного розвитку, може стати лише українська, на яку, завдяки своєму генетичному походженню, сьогодні налаштований внутрішній камертон близько 30% поляків, чехів, угорців та румунів, 40% росіян і мало не 70% словаків. Це, звичайно, не має статися завтра, чи навіть за кілька сотень років, але станеться неодмінно, бо така, власне, діалектика розвитку слов'янства та українства як етносу, що є наймолодшим, а тому й найперспективнішим серед усіх інших індоєвропейських етносів» (с. 55). На підставі яких мовних, соціологічних, статистичних та інших досліджень С. Семенюк дійшов до цих 30, 40 та 70 відсотків — невідомо. Він просто вигадав їх, щоб надати своїй «гіпотезі» печать науковості.

Отже, на думку автора, в майбутньому українська мова має подолати всі інші і стати мовою всіх слов'ян. Та його фантазія йде ще далі. Він переконаний, що українська мова стане не лише загальнослов'янською, але й... світовою. Про це він пише: «Діалектика взаємин старого і молодого на практиці означає, що неминуче наступить такий момент, коли геном усіх індоєвропейців буде зведено до одного — українського» (с. 65). До чогось подібного не додумався навіть Сталін своєю теорією «злиття націй».

С. Семенюк шкодує, що «українські» села в околиці Трнави нині пословачені, однак вірить, що у XXI ст. «відбудеться зміна фаз, розвиток через етнічне заперечення остаточно вичерпає себе, нація повернеться обличчям до себе і полюбить себе навіть більше, ніж люблять себе євреї. У світі це станеться вибух нечуваного українського націоналізму...» (с. 94). На іншому місці він пише: «Словаки наразі не замислюються над тим, що в умовах

глобалізації словацька мова не має жодних шансів на виживання, а в загальнослов'янській перспективі шанс може мати, як основна ланка зв'язку західнослов'янських мов із російською, лише українська мова, що, власне, й передбачено усією діалектикою розвитку слов'янства» (с. 189).

А як бути з росіянами і російською мовою, якою нині навіть на території сучасної східної України користується переважна більшість українців? На це С. Семенюк має однозначну відповідь: «Генетичні процеси вже тепер розвиваються так, що через декілька сотень років навіть росіяни, в середовище яких вкорінено десятки мільйонів українців, почнуть відчувати себе більше русинами-українцями, ніж татарами чи угро-фінами, а ментальність їх стане набагато цивілізованішою» (с. 255).

В такому мегаломанському блюзнірському плані у путівнику розглянуті всі інші міста і села Словаччини. Автор без будь-яких конкретних доказів та аргументів не то що відновлює історію спростовані політичні гасла «Від Тиси до Попраду — ісконнорусская земля» та «Що греко-католик — то русин», але поширює їх на всю Словаччину: «Від Тиси до Дунаю — суцільна українська територія» та «Всі словаки є генетичними українцями».

Оскільки вихідною тезою для С. Семенюка є знак рівності між етнонімами «словенин» і «русин», можна очікувати, що після «Українського путівника по Словаччині» появиться «Український путівник по Чехії», «Український путівник по Польщі», «Український путівник по балканських країнах» тощо. Слов'янські народи і слов'янські мови у С. Семенюка перестануть існувати, а буде одна Велика Україна.

Заперечення словацької нації на початку XXI століття є політичною провокацією, яка по праву образить кожного словака і зовсім не сприятиме поглибленню українсько-словацьких взаємин. Словаки не захочуть мати в Європейському Союзі сусіда, який не визнає їх самобутність, перекреслює всю історію словацького народу, і в майбутньому мріє стати північною нацією Слов'янства та Євроазії.

В книзі Є. Семенюка є сотні фактичних помилок при трактуванні географічних назв, які автор намагається «українізувати», часто на основі російського правопису. Автор, наприклад, не знає літери «г» (хоч вона узаконена в українському правописі понад десять років), а латинське «g» в географічних назвах трансліте-

рує літерою «х». В результаті цього у нього виходять такі назви як: Гельниця, Гемер, Герлахів, Гиральтівці, Маргецани, Харіховці, Хрхов, Ниредьхаза тощо. Внаслідок українізації словацьких назв у нього виникають такі «штучні» топоніми як Березовиця (Brezovica), Боца Верхня (Horna Boca), Гориничі (Horepice), Грабушичі (Hrabusice), Дем'янове (Demanova), Замплінське Городище (Zemplinske Hradiste), Липтовський Городок (Liptovsky Hradok), Немцовичі (Nemcovce), Римаєвська Субота (Rimavska Sobota), Святий Криж (Svaty Kriz), Смільник (Smolnik), Спиські Волохи (Spisske Vlachu) та багато інших. Замість усталеної історичної назви Липтов та Орава він вводить нову — Словацька Волощина, виходячи з помилкової гіпотези, що всі села цього регіону були засновані під час т. зв. волоської колонізації. До речі, усіх «волохів» (valach — пастух овець) не лише в цьому регіоні, але й у західній Словаччині та Моравії (Moravske Valassko) він вважає українцями. Він навіть відсотково підрахував, що 90% «волохів» були українцями (русинами) і лише 10% — «іншими».

Спотвореним є і написання українських сіл Східної Словаччини: Бенятин (замість Бенятина), Валашковичі (Валашківці), Тварожці (Тварожець), Миросов (Мирошів), Гостовичі (Гостовиці), Дречна (Дрічна), Збудсько Рокитове (Збудський Рокинів), Лютила (Лютина), Чабани (Чабини) тощо.

Біля назви кожної місцевості автор наводить її словацькомовну назву латинкою без діакритичних знаків, в результаті чого виходять зовсім спотворені назви: Saris, Svertovo, Somoska, Certizne, Sariske Ciete, Cervenı Kamen, Presov тощо. Лемківське село «Шметківці» в путівнику наведено двічі: на с. 270 як «Семетківці», та на с. 331 як «Шметківці».

Дуже часто він допускається неправильного написання власних імен і то не лише у словацьких діячів (яких він майже поголовно вважає українцями), але й в українських: І. Рохаль-Ільків (І. Рогаль-Ільків), Б. Бутаніч (замість П. Бунганич), П. Горак (П. Гапак), С. Чапак (С. Гапак), Ф. Новак (Ф. Ковач), С. Гостяк (С. Гостиняк), Є. Капишовський (В. Капишовський) тощо. Виникає враження, що автор переписував ці імена із нечіткого рукопису або неякісного звукового запису. «Неформальним лідером українства в Словаччині» (с. 253) С. Семенюк вважає В. Мушинку. Але ж, наскільки мені відомо, такого Пряшівщина не знає, а М. Мушинка ні сам не вважає себе лідером, ні його та-

ким не вважають. На с. 254 він пише, що уродженця Пряшева генерала Даниловича (1904—1955) розстріляли як українського буржуазного націоналіста. Але такого Пряшівщина теж не знає і вже зовсім невідомим є факт, щоб у Чехословаччині хтось був розстріляний за «український буржуазний націоналізм».

Численних помилок він допускається і при написанні назв установ. Наприклад, Союз русинів-українців Словацької республіки він називає «Русько-українським союзом Словаччини». «Наша мова» не є «фундаментальним дослідженням І. Мацінського», а збіркою його віршів. Петро Гула ніколи не написав збірку поезій «Восьмеро», а публікував свої перші вірші в колективному збірнику такої назви. Першим визволеним селом у Словаччині (вересень 1944 р.) не була Видрань (у С. Семенюка — Видран), а Калинів. Про цей принагідний перехід частини Червоної армії через польсько-словацький кордон в цьому регіоні С. Семенюк пише: «Ця подія викликала справжню істерію у Гітлера і була розцінена ним на рівні поразки війська Вермахту під Сталінградом та Курськом. Саме тому в Німеччині видано спеціальний наказ «Про фанатизацію боротьби», а на це звичайне село (Видрань. — М. М.) фашисти одночасно кинули дві кадрові німецькі дивізії» (с. 77). Тут щось не те. Мабуть автор переплутав бої за Видрань з боями за Дуклянський перевал.

Про історика Є. Перфецького він, наприклад, пише: «Він переконливо довів, що русини тут, у т. ч. в Братиславі, не зайди, а автохтони, які лише в силу об'єктивних історичних обставин стали національною меншиною» (с. 50). Є. Перфецький ніколи нічого подібного не твердив, а будучи професором Братиславського університету і не міг твердити таку явну нісенітницю. Михайло Балудянський ніби від 1928 р. із Петрограда щорічно приїжджав у Карлові Вари і проїздом всякий раз зупинявся на своїй батьківщині у Вишній Ольшаві (за С. Семенюком — Верхній Ольшаві). В дійсності він там не був жодного разу.

В. Гренджа-Донський до 1940 р. не жив у Словаччині, а на Закарпатській Україні, і свої перші книжки видав не у Словаччині, а там (с. 51). Часопис «Русин» ніколи в Братиславі не виходив і вже зовсім не під редакцією В. Гренджі-Донського (як твердить автор).

Засновником Істрополітанської академії в Братиславі був, на його думку, «руський князь» Матвій Кор-

він. Про це С. Семенюк пише: «Корвін не тільки відкрив Академію в тоді ще напівруській Братиславі. Він знову переніс столицю Угорщини з Буди в давньоруський Вишгород, набрав собі охорону з русинів, повністю звільнив від податків свій регіон Лугоша, де й тепер ще проживають українці, і, що найбільше вражало угорців, — таємно сповідував православ'я, оскільки на його батьківщині ця релігія тоді була традиційною» (с. 44). Звідки він бере дані про руську національність Корвіна і «напівруський» характер Братислави, важко зрозуміти.

Словацьке село «Поздішовце» він вважає «центром українського гончарства на території Словаччини» (с. 224). Таких вигаданих «безсумнівних фактів» у книжці С. Семенюка є сотні. Щоб надати своїм химерним поглядам (щодо «українського» походження словаків і «руськості» словацьких поселень) печать науковості, він часто вкладає їх в уста анонімних вчених, пишучи: «На думку сучасних вчених»; «Як твердять науковці»; «Серйозні дослідники давно довели»; «Сьогодні ніхто із вчених не сумнівається в тому», «Наука давно довела» і т. п. Натомість тих вчених, які не поділяють його погляди, він називає «псевдонауковцями», «фальсифікаторами історії» тощо.

Фактичних помилок, викликаних незнанням або поверховим знанням автором історії Словаччини та його упередженістю до словаків, є в книзі безліч, хоч, здається, деякі місцевості, про які пише, він відвідав особисто, а деякі праці, наведені в списку літератури, теж прочитав.

Дуже часто він робить несподівані висновки із принагідних зіставлень. Наприклад, зіставляючи топоніми «Лученець» в південній Словаччині і «Луцьк» на Волині, він беззастережно твердить, що волиняни походять від Лученця (с. 64). На іншому місці він висловлює зовсім нову гіпотезу про генезу слов'ян: «Саме тут (в Лученці. — М. М.) мав би бути центр етногенези слов'ян загалом і русинів зокрема». Обґрунтування цієї гіпотези є ще більш несподіваним: «Слов'янознавці погоджуються з винятково важливою центральною роллю волинян у слов'янському етногенезі» (с. 184). «Руською» він вважає не тільки куяницьку культуру (I—VII ст. н. е), але і набагато давнішу — пряшівську культуру, виявлену археологічними розкопками.

Пряшеву і Пряшівщині автор присвятив чи не найбільше місця у своєму путівнику. Це місто він вважає

«суто руським упродовж двох останніх тисячоліть». На його думку, «немає жодних сумнівів, у тому, що цю землю (Пряшівщину. — М. М.) в 10—11 ст. було заселено тільки русинами і що вона входила до складу Київської Русі... Не тільки Пряшівщина, а майже вся Угорська Русь до Дунаю входила тоді до складу Київської держави... Власниками її постійно були руські магнати, тож і край цей був не католицьким, а православним» (с. 231—233). На його думку, навіть рід московських царів Романових походить з Пряшівщини. Все це вигадані і нічим не обґрунтовані автором «факти», оперті на його химерні уяви про те, що до XIX ст. на території Словаччини не було жодних словаків, а були лише русини, до яких пізніше долучилися угорці, німці та чехи. Виникає питання: Якщо Київська Русь сягала «від Дніпра до Дунаю», та де були кордони Великоморавської держави, центром якої історики вважають західну Словаччину (Нітру)?

За вуха притягнутим є і твердження С. Семенюка, що в 1993 році самостійна Словацька республіка виникла «поза усяким сумнівом» під впливом рейдів УПА 1945—1946 років. Цим рейдам він присвячує чи не основну увагу в путівнику, переконуючи читача, що словацьке населення (відчуваючи своє українське коріння) їх всюди гостинно вітало, надаючи їм всебічну допомогу. Ці рейди ніби запобігли депортації українців Пряшівщини в Радянський Союз та чеське прикордоння (за зразком акції «Вісла»). Щоб паралізувати дії УПА в Словаччині, Прага, не довіряючи словакам, ніби вислала на боротьбу з бандерівцями 11000 «чеських» партизанів, а Москва — свої озброєні загони.

Великі фактичні неточності є і у статтях про українські села Східної Словаччини, які в путівнику виступають лише в ролі незначного додатку до основного тексту. Вже в першій статті «Андріївка» автор пише: «Андріївка — давнє українське село... де у 18 ст. народився й жив один із перших лемківських поетів Василь Андрієвський» (с. 6). В. Андрієвський народився не в Андріївці Старолюбовнянського окр., а в с. Андрійова Бардіївського окр. Далі автор пише: «В Андріївці народилися також такі відомі громадські діячі, як Антін Рубай (1828—1910) та його брат Йосиф (1838—1919)». Тут йдеться не про брата Рубай, а Рубів (Рубієвих), які, до речі, теж тут не народилися. Федір Лазорик написав не кіносценарій «Світанок над селом», а збірку оповідань «Світанок над селами». «Блажов» не є «селом біля Кошиць», а

давно ліквідоване село в Старолюбовнянському окр. В селі Венеція (нині селище Лукова Бардіївського окр.) ніколи друкарні не було, а «український друкар Фіоль» не міг тут надрукувати ні «Октоїх», ні «Службеник». Про Луків Бардіївського округу автор пише: «Тут народився скриптор Микола з Лукова, який у 1378 р. уклав для Зеліни (Жиліни) свій кодекс Магдебурзького права». Нічого подібного не було! В с. Вишній Мирошів (в «Путівнику» — «Верхній Мирошів») священиком був Ілля Качур не з «галицького Давидова», а Нового Давидова на Закарпатській Україні. В Музеї народної архітектури в Бардіївських купелях знаходиться церква не зі Збойного, а із с. Збій. Проф. Михайло Роман народився не в Кобилях, а в с. Кобиляниця. Йозеф (у С. Семенюка — Йосип) Фабіні зовсім не був «словацьким художником українського походження» і не народився в «суто руському селі» Ольшавиця, а в словацькому селі Ольшанава Списько-нововеського окр. Село Гореніце знаходиться не «в районі Високі Татри», а в окрузі Пухов Тренчанської жупи. Ірина Невицька не написала ні роман «Правда», ні повість «Куколка», а «Правда побідила» і «Мартин Куколка». Командир УПА Іван Шпонтан не жив у Капушанах біля Пряшева, а у Великих Капушанах Требішовського округу. Замка «Мак» ніколи не було, а споконвіку «Маковиця».

Про село Словенська Люпча автор пише: «Це єдине поселення в Словаччині, яке має навіть не руську, а ще праруську назву, і є усі підстави вважати, що давньоруське городище, з каменю якого в 13 ст. тут збудували замок, належить до числа найдавніших. Річ у тому, що до 10 ст. наших предків називали переважно словенами або склавинами і дуже рідко русинами. В 11 ст. ситуація змінилася на протилежну, і назва «словени» збереглася лише тут, біля Банської Бистриці, а також у новгородських словенів, переважна більшість яких до 16 ст. була знищена росіянами» (с. 275). Фактично це село Словенська Люпча сучасну назву дістало лише в 1920 році. Раніше воно називалося *Lipca* (1250), *Thotlyurcha* (1524), *Lipca* (1808), *Lipca* (1919).

Всі населені пункти з прикметником «красний» він вважає давньоруськими, аргументуючи це тим, що «слово красний у давньоруській мові означає «гарний» (с. 153). Але ж цей прикметник і в сучасній словацькій літературній мові іншого значення не має лише «гарний». Тож чому його приписувати

лише давньоруській мові і на його основі робити такі далекосяжні висновки?

* * *

«Український путівник по Словаччині» написаний не лише в крайне шовіністичному, але й у явному антисловацькому дусі. Автор обвинувачує словацьких вчених, що вони присвоїли собі явища української культури, владу Словаччини — що вона ліквідує українські школи, установи, розділила українців на дві протилежні групи й насильно їх асимілює, одним словом, провадить геноцид українського населення. Тому він радить відповідним українським органам в цій справі звернутися зі скаргою до Європейського Союзу. В статті «Земплінське городище» він пише: «Статистика 1910 р... подає відомості тільки про 34,8 тис. (?) українців, а сучасна словацька статистика безсоромно заявляє лише про декілька відсотків загальної численності усього населення, що їх становлять тут українці. Спираючись на ці дані, варто поставити перед ЄС питання про відповідальність титульних націй за геноцид, учинений ними упродовж 19—20 ст. у центрі Європи супроти українців» (с. 120). Підкреслюючи це багатократно, автор не наводить жодного конкретного факту ворожого ставлення сучасної словацької влади до української національної меншини. Є незаперечним фактом, що число русинів-українців Словаччини при кожному новому переписі населення зменшується. Та говорити про геноцид майоритної словацької нації по відношенні до українців — крайне не об'єктивно. Автор не бере до уваги факту, що асиміляція українців не йде зверху, а знизу. В усіх без винятку школах зміна навчальної мови з української на словацьку відбулася на бажання батьків. При переписах населення кожен громадянин мав право записати себе тим, ким себе почуває: українцем, русином, словаком. І не винна влада в тому, що переважна більшість «етнічних українців» в переписних листках декларує словацьку національність. А від кількості населення надається і державна фінансова допомога даній національній меншості. Так буває в усіх демократичних країнах світу. Причин такого і справді крайне несприятливого стану багато. В першу чергу, це неспроможність української та русинської інтелігенції підхопити широкі маси населення для національної справи та програмова словакізація колишньої «руської церкви» не її клером, негативний досвід з пе-

ребування в Україні (реоптантів) повернених в Чехословаччину в 1960-х роках. До речі, офіційна угорська статистика 1910 року засвідчила на території нинішньої Словаччини не 34,8 тисяч, а 152353 русинів (Ванат І.: Нарис новітньої історії українців Східної Словаччини. — Т. 1. — Пряшів, 1979. — С. 115).

* * *

Щоб читач мав уявлення про тенденційність та абсурдність «Українського путівника по Словаччині» і не підозрював мене в упередженості чи надмірному критицизмі до автора, я наведу кілька дослівних цитат з його книжки: «Гажин — село біля Михайловців, де народився український етнограф та поет Іван Ріпа (1764—1851). Ще задовго до М. Максимовича, у 1821 р. було видано його найвідоміший у середовищі русинів Словаччини «Співанник» із нотами 119 українських народних пісень, невдовзі заборонений для розповсюдження на території Російської імперії» (с. 80) Гажинський дяк Іван Ріпа за свого життя не опублікував ні одного рядка, а його «Співанник» 1821 р. — це, в основному, духовні пісні, дослівно переписані із «Почаївського Богослужника». Він ніколи не був надрукований і зберігся лише в рукописній копії Г. Стрипського (Мишанич О. Література Закарпаття XVII—XVIII сторіч. — К., 1964. — С. 73—77).

«До 11 ст. простір від Вагу до Грона заселяло плем'я білих хорватів, яке усі ми сьогодні називаємо бойками» (с. 85). Хто це «всі ми»? Та ж вся історіографія (українська і зарубіжна), місцем поселення білих хорватів вважає верхів'я Дністра й північ Українських Карпат. Досі ніхто західні кордони Бойківщини не посував далі від ріки Лаборець і вже зовсім не на територію «від Вагу до Грона».

«Є усі підстави вважати, що майже весь фольклор, характерний для періоду переходу від матриархату до патріархату, виник у руських племен саме тут, біля Високих Татр, адже ці, ще більш суворі гори максимально сприяли буйній фантазії наших далеких предків» (с. 87). Високі Татри ніколи не були заселені «руськими племенами», а твердження, що ці гори були колыскою всього фольклору перехідного періоду від матриархату до патріархату — вигадка автора.

«Словацький письменник та український етнограф Ян Ботто не був українцем за походженням, але вчився в Левочі й у місцевій гімназії до-

бре опанував українську мову» (с. 89). Як міг бути словацький письменник українським етнографом, і як він міг в Левочі опанувати українську мову, коли вона там ніколи не викладалася, а Левоча ніколи не була українським містом?

«У 1621 р., після ліквідації будь-яких ознак чеської державності, сотні тисяч чехів подалося на територію Словаччини, зокрема в район Дольного Кубіна, Жиліни та Мартина, і в 18 ст. саме тут із русинів та чехів поступово виник той етнічний конгломерат, який у 19 ст. трансформувався в сучасних словаків» (с. 96). До такого висновку досі не додумався навіть найбільший фантаст.

«Можна безпомилково стверджувати, що князеві (Лелю, якого автор вважає українцем. — М. М.) належали усі землі вздовж течії Дунаю — від Житного Острова до Васлава (Ваца), тобто Вишгород, Мала Русь (Кішоросі), Гострий Холм (Естергом), Комарно, Руський Замок (Орошвар). Щодо Русовців, Девіна та Братислави, то, можливо, й тут правив князь Преслав, який також був руським» (с. 120—121). Все це — фантастична вигадка автора!

«Житний Острів на Дунаї в давні часи заселили русини, а в сусідній Ізі ще навіть у 18 ст. функціонував православний монастир» (с. 121). На Житному Острові ніколи русини не жили, а біля Комарна (не Ізі) не було православного монастиря.

«До 17 ст. усе слов'янське в місті (Кошиці. — М. М.) було насамперед руським. Про словаків ще не йшлося, а русини згадуються тут у 1406 та 1470 р., причому всі вони жили на одній вулиці» (с. 144). В 1480 році Кошиці мали 1006 оподаткованих домов. Крім того, на окраїні міста було кілька сотень неоподаткованих хат. Як могли всі русини, які ніби становили більшість населення цих осель, вміститися на одну вулицю? А яке населення жило на інших вулицях?

«Найвидатнішою архітектурною пам'яткою міста (Кошиць. — М. М.) є костел св. Єлизавети. Мало хто тепер знає про те, що його будували не тільки німці, яких бракувало, а й русини: Папа Римський звернувся до них зі спеціальною буллою — проханням допомогти збудувати цей храм (с. 145). Готичний Римо-католицький костел св. Ельжбети був побудований в XIV ст. за планом французького архітекта Вільярда де Оннекурта. Ніякої булли Папи Римського до русинів не було і не могло бути, бо русини в

той час жили в гірських селищах і були православними, яких католицька церква вважала поганями.

«Кошиці давня столиця русинства» (с. 147). Ніколи такою це місто не було!

«Кошиці були своєрідною столицею не тільки західноукраїнського образотворчого мистецтва, а й літератури і театру» (с. 149). Фантазія!

«Девоча була найбільшим центром культури і мистецтва Західної Русі, а після 1412 р. про неї можна говорити вже як про неофіційну столицю цілої Лемківщини. Майже все, що в галузі архітектури, культури, мистецтва і науки в 13—15 ст. було найвидатнішим на Русі, зродилося саме тут, на Спиші, але найбільше українство має завдячувати Левочі за те, що тут народилися і тут поховані засновники українського книгодрукування Іван Турзо (1437—1508) та Святополк Фіоль (Фіалка)» (с. 163). Все це хвороблива вигадка автора!

«В Левочі народився й один із перших професійних українських композиторів Іван Мишко (1580—1630)» (с. 166). Ян Мішко — словак.

«Русином, поза усяким сумнівом, був Мартин Слук, народжений у Зволені в сер. 16 ст., а також Іван Киянка, який у 1599 р. написав і видав в Оломоуці свою «Eufrasiju» (с. 115). Ні Мартин Слук, ні Ян Киянка русинами не були.

«Так, архітектором Радниці (міської ради) в Левочі був український архітектор 16 ст. Олександр із Бардієва, який у 1508 р. звів тотожну споруду в себе на батьківщині. Жодних сумнівів у тому, що це був русин, немає, оскільки в усіх документах він згадується тільки як Олександр, тоді як італійці завжди писалися тут Олександро» (с. 167). Занадто слабкий доказ про українську національність архітектора Олександра!

«Син Бабенка (професора левоцької гімназії в 17 ст. та диригента хору в лютеранському костелі) — міський трубач — разом із батьком komponував музику та пісні на усі весілля, які відбувалися тоді в Левочі. Оскільки серед цих творів переважали пісні українською мовою, то можна зробити висновок, що більшу частину населення Левочі тоді становили не німці, а саме українці. Характерно, що й Відродження в місті почалося як українське: першим «будителем» у Левочі був русин Юрко Будинський, який у 1690 р. видав тут свою «Тринодію» давньоруською мовою»

(с. 168). Ні Бабенко, ні його син, ні Юрій Будинський одного рядка українською мовою не написали, а в Левочі українська мова ніколи не була розмовною мовою населення, бо українці тут не жили!

«Про словацькі села на Спиші в історичних документах немає жодної згадки, і це — ще одне підтвердження того, що ця нація є похідною від змішування русинів із чехами та поляками» (с. 169). Майже кожне словацьке село Спиша (як і українські села цього регіону), має свою монографію з переконливою документацією про їх історичний і національний розвиток. Шкода, що автор не заглянув до жодної з них.

«Fenges Statistik Von Ungarn» у 1843 р. подає чисельність русинів на Спиші — 25 тис. осіб. За усіма законами демографії на сьогодні їх мало би бути близько 200 тисяч (усе населення Спиша становить тепер 250 тис. осіб)» (с. 170). Це вже вершина хворобливої мегаломанії.

«Пригадуючи також старих руських майстрів, які походили зі Спиша, ми маємо повне право говорити про спиську школу українського живопису, яка на території Словаччини відіграла не меншу роль, аніж перемиська (галицька) в Польщі» (с. 171—172). Жодної української живописної школи на Спиші ніколи не було.

«Тут (у селі Липовці. — М. М.) народився відомий український поет і публіцист 19 ст. Іван Андрашик-Русняк (1799—1853), який у числі перших виступив проти мадяризації русинів Словаччини, однак, на відміну від Бернолака та багатьох інших патріотів, свої твори він писав не застарілою давньоукраїнською мовою, а місцевим руським діалектом... Не менше за мовну проблему Русняка турбувало пияцтво місцевих селян, і він виступив на цю тему з гострими статтями, які знайшли широкий відгук серед русинів Словаччини, тож сьогодні тут п'ють значно менше, ніж в Україні» (с. 174). Липовці ніколи не були українським селом і русини тут ніколи не жили. Ян Андрашкік був римо-католицьким священиком і словаком. Свої твори писав шариською говіркою словацької мови, залучаючи до них інколи зразки лемківської говірки (для характеристики руського середовища). Навіть його близький друг — найвизначніший діяч закарпатських русинів О. Духнович респектував його словацьку національність.

«Липтовський Микулаш — центральне місце регіону, який словацькі етнографи називають «Липтовсько-Волоцьким островом». Якби вони не лукавили, а називали речі своїми іменами, то ця назва мала б звучати більш просто і зрозуміло — Руська Волощина» (с. 176). На щастя, до такої абсурдної назви досі ще ніхто не додумався.

«Оравський замок засновано у 1267 р. на місці давньоруського (хорватського) городища, і спочатку він, як і сучасний Тилич на «польському» боці, називався Орнавою. З часом його стали називати Оравою, що є наслідком спрощення у вимові, а першим жупаном тут було призначено русина Степана Качича» (с. 213). Ніякого давньоруського городища на Ораві ніколи не було, а Качич був угорським магнатом сербського походження.

«Відчувши абсолютну байдужість України до цих земель (Орави. — М. М.), їх жителів сьогодні називають не тільки словаками, поляками та чехами, а й навіть румунами, пишуть цілі томи псевдодосліджень, дарма що у відомій грамоті Катерини Зрінської, яка панувала тут у 1576 р., йшлося тільки про «русинів або волохів» і про поляків чи румунів не було жодної згадки (словаки тоді ще взагалі не існували, а утворилися в результаті змішування русинів із чехами у 18 ст.)» (с. 215). Все це фантастична вигадка автора!

З II пол. 13 ст. вся північна Словаччина аж до Моравії була руською. Тепер уже точно встановлено (ким? — М. М.), що русини в часі середньовіччя жили тут і в Поважській Бистриці, і в Будатині, Ледниці та Грачові. Нашу (українську. — М. М.) присутність у Бистриці підтверджує Іван Бечко, який був католицьким священиком, але вперто писав свої твори давньоукраїнською літературною мовою» (с. 223). Вигадка! Ян Бечко (1889—1972) з Ясеня при Банській Бистриці був міністром екзильного Чехословацького уряду (Лондон, 1942—1945) й одного слова давньоруською мовою не написав!

«У самому Пряшеві віддавна була дерев'яна церква Покрови, але у 1826 р., за її пароха Івана Підгаєцького (1795—1842), люди збудували тут кам'яну церкву, яка стоїть і сьогодні» (с. 238). Ніякої руської дерев'яної церкви у Пряшеві ніколи не було. Нинішню пряшівську кафедральну Греко-католицьку церкву в XV ст. збудували пряшівські німці як шпитальський костел. В 1673 р. перейняв

його римсько-католицький монаший орден міноритів, який в 1821 році продав костел новозаснованій Греко-католицькій єпархії. Єпископ Григорій Таркович перетворив його на церкву візантійського обряду.

* * *

«Український путівник по Словаччині» С. Семенюка є упередженою, крайнє тенденційною книжкою, яка відверто заперечує існування словацького народу. Автор «доводить», що на території Словаччини до ХІХ ст. словаки зовсім не жили, а корінним населенням на цій території були «словени» («склави», «склавени»), під якими він розуміє виключно українців (русинів). Згідно з цією його «теорією» всі міста і села Словаччини, де жило «словенське» (слов'янське) населення, були «українськими» (руськими, давньоруськими). Все, що було створено на території Словаччини до того часу — фортеці, замки, храми, палаці, образотворче мистецтво, фольклор, література — належить до української культури. Виключно українцями він вважає всіх пастухів Земпліна, Шариша, Спиша, Липтова, Орави та південної Словаччини, які прибули туди в рамках «волоської колонізації». До української нації він залучує не лише всіх письменників, вчених та громадських діячів, що писали «словенською» мовою, але й тих, що писали латинською, німецькою або мадярською, а також тих, що народилися на території Словаччини або мали слов'янські прізвища. «Давньоруською» літературною мовою він вважає, зокрема, східнословачський діалект (регіону Шариша, Земпліна та Спиша), який застосовувався в словацькій літературі та діловодстві ще в ХІХ та ХХ ст. Цю регіональну мову діалектологія завжди вважала і нині вважає говіркою словацької мови, а такою вона і справді є.

Словаки, на думку автора — штучно створена національність, що виникла в ХІХ ст. в результаті «схрещення» чехів з русинами. В майбутньому, згідно з передбаченням С. Семенюка, словаки, як окремий народ, повинні неминуче зникнути разом зі всіма іншими слов'янськими народами, які сплинуть в єдину націю — українську, з єдиною розмовною мовою — українською. В далекому майбутньому українська мова, на його думку, стане мовою спілкуван-

ня всіх індоевропейських народів, бо ніби вона має в собі найміцніші гени.

Виникає запитання: з якою метою видавництво «Апріорі» видало цей явний пасквіль? Та ж така книжка аж ніяк не може сприяти поглибленню добросусідських відносин між двома народами, які ніколи не мали між собою взаємних конфліктів? Рецензована книжка може такі конфлікти викликати і напевно викличе.

В демократичному суспільстві кожна людина має право висловити свої погляди, але ніхто не має право ображати гідність іншої людини, тим більше — гідність іншої нації. А рецензований путівник такою образою є! За твердим переконанням автора сучасна Словаччина є давньою українською (руською) територією. Він прямо не пише, що ця територія би мала бути прилучена до України, однак в підтексті його книги така ідея є наявною і в майбутньому вона може бути висловлена вголос. А це вже дуже небезпечна політична тенденція!

Книжка С. Семенюка зробила ведмежу послугу українському народові і українській національній меншині Словаччини. На її основі може виникнути враження, що автор висловив погляди українського народу та української національної меншини, хоча в дійсності це не так. Та тут є ще одна, мабуть найбільша небезпека. Фантазією автора вигадані чи тенденційно трактовані дані про українську національність чи українське походження того чи іншого словака, словацького села, міста, регіону чи навіть цілої країни, можуть потрапити до українських та інших наукових праць, популярних статей та енциклопедій як dokonані історичні факти й дезорієнтувати читача.

Цілком ймовірно, що крайнє налаштовані націоналістичні кола в Словаччині (а такі є в кожній нації) перекладуть путівник С. Семенюка словацькою мовою не як джерело глибокого пізнання історії Словаччини, а як зразок політичної провокації: «*Прочитайте, співвітчизники, як нас трактують найближчі сусіди — українці, які прагнуть вступити до нашого Європейського Союзу!*» Громадська думка словаків в такому разі буде однозначною: «*Щодалі від таких сусідів!*». А може саме про це йшлося авторові «Святославі Семенюку»?